

Parisuhdeväkivalta auttamistyön haasteena (Lectio praecursoria¹)

Leo Nyqvist

Väkivalta yhteiskuntailmiönä

Väkivaltaa yhteiskunnallisena ilmiönä on mahdollista lähestyä monesta suunnasta. Esimerkiksi kulttuurituotteissa väkivalta voi näyttäytyä jopa myönteisenä: se voi olla viihdettä, vahvoja tunne-elämyksiä ja vieläpä huumoria, jolle nauretaan. Toisaalta väkivaltaviihteen kielteisestä vaikutuksesta lasten ja nuorten psykososiaaliseen kehitykseen keskustellaan jatkuvasti, etenkin silloin kun lapset ja nuoret syyllistyvät raakoihin väkivaltaisiin tekoihin.

Väkivaltaviihtelle riittää runsaasti kysyntää, mikä rahallisen voitonpyynnin muodossa takaa myös tarjonnan. Vaarana on kuitenkin se, että väkivallan tuhoavuus saattaa joidenkin kohdalla hämärtyä, ja kynnys väkivallan – kaikenlaisen väkivallan – käytölle madaltuu. On syytä epäillä, että väkivaltaa kotonaan nähneet ja kokeneet lapset ovat erityisessä riskiryhmässä.

Kulttuurituotteiden, kuten kirjallisuuden kautta, väkivaltaa on käsitelty myös sosiaalisena ongelmana, johon halutaan kiinnitettävän huomiota, kun ongelma ei ole jostain syystä noussut agendalle eli päivänpoliittiseen keskusteluun. Hyvänä esimerkkinä on onnistuneen filmatisoinnin kautta tutuksi tullut Maria Jotunin kirjoittama romaani *Huojuva talo*, joka käsittelee juuri tutkimukseni aihepiiriä – parisuhdeväkivaltaa. Teoshan kirjoitettiin jo 1930-luvulla, mutta keskustelu

---

¹ Väkivaltainen parisuhde, asiakuus ja muutos. Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28. Turku. (Väitös 10.11.2001)

perheväkivallasta käynnistyi maassamme, kuten yleensäkin länsimaissa, toden teolla vasta 1970-luvulle tultaessa, jolloin naisjärjestöjen aloitteesta alettiin perustaa turvakoteja väkivallan uhreille.

Väkivaltaa on mielestäni pidettävä vakavana sosiaalisena ongelmana monella eri tasolla. Viime ajat ovat osoittaneet meille väkivallan maailmanlaajuisen tuhoavuuden ja pelottavuuden. Erityisen pelottava piirre väkivallassa on, että tekijät kokevat sen tavallisesti oikeutettuna toimintana. Tämä koskee yhtä hyvin uskonsoturien pyhää sotaa ja suurvallan vastareaktiota kuin parisuhteessa miehen naiseen kohdistamaa väkivaltaa, niin kaukana kuin nämä ilmiöt ensi silmäyksellä näyttävät olevan toisistaan.

Väkivalta sosiaalisena ongelmana

Sosiaalitieteissä väkivalta on kuulunut perinteisesti sosiologian ja sen piirissä erityisesti kriminologian alaan. Tarkastelun kohteena on ollut tavallisesti julkisen sfäärin piiriin kuuluva väkivaltainen käyttäytyminen ja väkivaltarikollisuus. Tyypillisinä ongelmina on pidetty kaupunkimaista asuinympäristöä ja sen tuomia vaaroja. On puhuttu ja edelleen puhutaan kadun ja muiden julkisten ympäristöjen vaarallisuudesta. Tämä vetoaa tehokkaasti suureen yleisöön, koska syntyy vaikutelma, että väkivaltaa voi kokea kuka tahansa tuntemattomien henkilöiden taholta. Väkivallan uhriksi voi joutua, jos on, kuten sanonta kuuluu, väärään aikaan väärässä paikassa. Tällainen väkivalta on itse asiassa melko harvinaista verrattuna väkivaltaan joissain muissa konteksteissa – esimerkiksi parisuhteessa.

Väkivaltatilastoista käy ilmi ongelman sukupuoliluonne. Suomalaisen turvallisuutta käsittelevän raportin mukaan miehet joutuvat väkivallan uhreiksi voittopuolisesti julkisen sfäärin piirissä, kuten kaduilla, ravintoloissa, nakkikioskeilla ja yöllisissä taksijonoissa. Naiset kokevat väkivaltaa yksityisinä pidettävillä alueilla, kuten työpaikalla ja kotona. Naiselle kaikkein turvattomin paikka on oma koti, jota pidetään yleisesti turvallisuuden ja rauhan tyysijana. Tämä ilmiö selittää myös sen, miksi naiset ovat väkivallan uhreina läpi elämänsä, kun taas miehiin kohdistuva väkivalta vähenee iän myötä elämäntapamuutosten seurauksena.

Tilastotiedot antavat myös aihetta kritisoida kriminologista tutkimusta, joka on Elisabeth Stankon mukaan lähtenyt ajatuksesta, että katu on vaarallinen, mutta koti turvallinen. Näin ei selvästikään ole

asian laita naisten ja lasten kohdalla. Väkivallan erityisyyttä naisten kohdalla kuvaa se, että myös heidän oma väkivaltaisuutensa tapahtuu useimmiten kotioloissa, jolloin väkivallan kohteina ovat lapset ja kumppani.

Suomessa arvioidaan, että väkivaltaa esiintyy vuosittain yli 100 000 parisuhteessa ja sitä joutuu todistamaan noin 200 000 lasta. Naisista vain noin neljäsosa ja lapsista vielä vähemmän hakevat tai saavat apua väkivallasta johtuviin ongelmiin. Turvakotien apuun väkivallan uhreina hakeutuu vuosittain noin 3 prosenttia väkivaltaa kokevista naisista ja yksittäisiä miehiä, joiden puoliset tai kumppanit ovat väkivaltaisia. Miehetkin joutuvat parisuhteessaan väkivallan kohteeksi, mutta tilastollisessa tarkastelussa heidän osuutensa on naisia oleellisesti vähäisempi – kuitenkin 5–8 prosenttia eri arvioista riippuen. Kuusi prosenttia väkivaltaan syyllistyneistä miehistä hakee apua väkivaltaisuuteensa.

Eroon päätyneiden avioliittojen ja parisuhteiden osalta väkivaltaa kokeneiden määrät ovat samansuuntaisia eri länsimaissa. Hollannissa eronneista naisista 43 prosenttia oli kokenut väkivaltaa, Kanadassa 48 prosenttia ja Suomessa 50 prosenttia. Väkivalta on siis merkittävä eroon johtava tekijä parisuhteessa. Väkivalta ei kuitenkaan pääty aina eroon, vaan jopa kolmasosa miehistä jatkaa väkivaltaista käyttäytymistä senkin jälkeen. Aineistossani kuusi naista sai käräjäoikeuden päätöksellä lähestymiskiellon ex-kumppaniaan kohtaan.

Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta on kiinnostavaa, että väkivallalle altistuminen näyttää olevan merkittävä hyvinvointia alentava tekijä sellaisten perinteisinä pidettävien hyvinvoinnin osatekijöiden, kuten alhainen tulotaso ja heikko työmarkkina-asema, ohella. Ruotsin sosiaalivaltion tekemässä hyvinvointiselvityksessä tämän ongelman havaittiin koskettavan poikkeuksellisen voimakkaasti kahta ryhmää: nuoria miehiä ja yksinhuoltajajäitejä. Tiedämme, että nuorten miesten keskinäinen väkivalta on tavallista rikolliseen elämäntapaan keskittyvissä ja jengiytyvissä alakulttuureissa, mutta nuoruus on väkivaltariski myös muille miehille. Naisten väkivallalle altistuminen tapahtuu nimenomaan parisuhteessa. Yksinhuoltajajäiteistä monet ovat juuri väkivallan vuoksi lähteneet suhteesta.

Psykososiaalisessa auttamistyössä parisuhteessa esiintyvää väkivaltaa on totuttu pitämään parisuhdedynaamisena ilmiönä. Syitä ongelmaan on haettu kumppanien keskinäisestä kommunikaatiosta ja muusta vuorovaikutuksesta. Ongelma on paikallistunut vuorovaikutukseen, ei siis yksilölliseen käyttäytymiseen. Tällaista näkemystä on kritisoitu

siitä, että se jättää huomiotta sosiokulttuurisiin tekijöihin, sukupuoleen ja vallankäyttöön liittyvät tekijät. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on kuitenkin saatu uutta tutkimustietoa parisuhdeväkivallasta ja tämä tieto on ainakin jossain määrin muuttanut käsityksiä ongelmasta ja siihen suunnattavista interventioista, joihin luen erilaiset auttamistoinenpiteet formaalin palvelujärjestelmän piirissä.

Väkivallan tutkiminen osallisten kokemuksena

Oma tutkimusintressini lähti auttamistyön kehittämisestä vastaamaan paremmin palvelun vastaanottajien tarpeita. Kyseessä oli turvakotien avohoidollisen, asiakkaiden selviytymistä tukevan työn kehittäminen. Valitsin arvioivan tutkimustehtäväni toteuttamiseksi asiakkaiden merkitysmaailmaan rakentuvan näkökulman.

Yksi tutkimukseni metodologinen lähtökohta on siten fenomenologisessa ajattelussa, jossa ollaan kiinnostuneita ihmisten asioille antamista merkityksistä, heidän intentioistaan – sanalla sanoen itseymmärryksestään. Vaikka sosiaalityön virallisessa retoriikassa korostetaan asiakasta parhaana ongelmiensa asiantuntijana, käytäntö osoittaa usein muuta: asiakas on enemmänkin objekti, toimenpiteiden kohde. Olen pannut merkille, että kun auttajilta kysytään asiakastyöhön liittyvistä vaikeuksista ja epäonnistumisista, syyt nähdään voittopuolisesti autettavissa, muun muassa heidän motivaatiossaan.

Toinen työni metodologinen lähtökohta on amerikkalaisen sosiologin Howard S. Beckerin tunnetuksi tekemässä ajattelutavassa, missä poikkeava- ja ongelmakäyttäytyminen kehittyvät asteittain tai kuten Becker itse sanoo askeleittain, *step by step*; edellisessä askeleessa ovat aina ainekset, jotka johtavat seuraavaan. Mallia voi nimittää ongelmakehityksen sekvenssimalliksi luonteensa mukaisesti.

Parisuhdeväkivallan osalta tiedämme, että osapuolten intressissä oleva eristäytyminen ympäristöstä helpottaa väkivallan harjoittamista ja siten ongelma pahenee, mikäli siihen ei millään tavoin puututa. Tämä on havainnollinen esimerkki edellä sanotusta. Prosessi ei aina etene lineaarisesti tiettyyn suuntaan, kuten joissakin arviointitraditioissa eksplisiittisesti oletetaan, vaan kehityksessä voidaan palata myös aikaisempaan tilanteeseen, joista esimerkkinä retkahdus päihdekuntoutuksessa tai uusiutuva väkivalta pitkän väkivallattoman jakson jälkeen. Arvioinnissa sovellan myös tätä ajattelutapaa. Puhun siten prosessinarviointista.

Parisuhdeväkivalta auttamistyössä

Perhe- ja parisuhdeväkivallan osalta kuulee eri yhteyksissä puhuttavan siitä, miten miehet ja naiset saattavat käyttäytyä kummallisesti tai vähän hienommin sanottuna epäadekvaatisti. Vaikka nämä arviot voivat perustua tutkimukseen ja kliiniseen työhön asiakkaiden parissa, ne kaipaavat mielestäni perusteellisempaa tarkastelua. Minua kiinnosti se, mitä väkivaltaisessa parisuhteessa elävät aikuiset ajattelevat itse ongelmastaan: miten he sitä kuvaavat, miten he sen kokevat, mistä se heidän mielestään johtuu, mikseivät he suostu vastaanottamaan apua, kuten auttajat sanovat kyselytutkimuksessa, miksi nainen palaa turvakodista useita kertoja pahoinpitelijänsä luokse ja sanoo jopa rakastavansa tätä kantaen samalla syyllisyyttä omasta uhriutumisestaan? Onko tässä kyse väkivallan normaalistumisesta osaksi parisuhdetta, traumaattista sitoutumisesta vai opitusta avuttomuudesta, joita kaikkia on tarjottu selitykseksi?

Olen eri mieltä usein esitettyjen väitteiden osalta, joiden mukaan väkivaltaisessa parisuhteessa elävät naiset määritellään inkompetenteiksi siten, että he eivät pysty tekemään ratkaisuja elämänsä suhteen, vaan alistuvat passiivisesti väkivaltaan. Useissa tutkimuksissa mies kuvataan aktiivisena väkivallan harjoittajana ja nainen puolestaan passiivisena ja sopeutuvana osapuolena. Tällaiseen tulokseen voidaan päätyä, jos tarkastelun kohteeksi otetaan ainoastaan yksittäisiä elämänvaiheita.

Naiset itse kuvaavat elämänsä väkivallan keskellä prosessiksi, jossa erottuu eri vaiheita: ensin vakaa usko muutokseen ja ongelman väliaikaisuuteen. Väkivallan jatkuessa ja saadessa jopa uusia muotoja, naiset turvautuvat parisuhdeammattilaisten apuun. Kun väkivalta edelleen jatkuu, he hakevat uusia ratkaisuja, joihin kuuluvat mm. turvakotien palvelut.

Ajallisesti nämä prosessit vaihtelevat, mutta noudattavat monissa tapauksissa samankaltaista rakennetta. Monet asiat, jotka tulkitaan asiakkaan irrationaaliksi käyttäytymiseksi tietyllä hetkellä, näyttävät ymmärrettäviltä prosessitarkastelussa. Pysyväksi luultu tila onkin yksi vaihe muutosprosessissa.

Psykiatri ja väkivaltatutkija Hannu Säävälän mukaan sukupuolieron väistämättömyyden ymmärtäminen on tarpeen, jotta voisimme käsittää miesten ja naisten erilaista käyttäytymistä ja elämää. Tämä väite pitää ainakin heteroseksuaalisen parisuhdeväkivallan osalta paikkaansa. Sukupuoliero näyttäytyy väkivaltakokemuksissa tavalla, joka yllättää.

Naiset korostivat haastattelupuheessaan erityisesti henkistä väkivaltaa ja kuvasivat sitä fyysisistä runsaammin. Väkivallan emotionaalinen kokeminen oli silmiin pistävää: syyllisyys, häpeä ja varsinkin pelko toistui naisten kuvauksissa. Miehillä väkivalta merkitsi silloin tällöin toistuvia episodeja, joiden välillä elämä oli kuta kuinkin raiteillaan. Miesten puheessa väkivalta kontekstoitui näin hyvin suppeaksi, ja erityisesti emotionaalisen aineksen puuttuminen teki siitä myös hyvin väljällistä. Miehet puhuivat paljon väkivallan syistä kun taas naiset sen seurauksista.

Auttamistyössä on tärkeää ymmärtää tämä sukupuolten käsityksiin ja konstruointeihin liittyvä ero. Sitä tulisi kuitenkin pyrkiä kaventamaan auttamalla miehiä havaitsemaan väkivallan tunnetason vaikutukset naisissa ja lapsissa sekä muutkin väkivallan kontekstit kuin riitojen yhteydessä tapahtuvat lyömiset, jotka naisten kuvauksissa ovat vain osa eikä edes merkittävin osa parisuhdeväkivaltaa.

Miesten ja naisten erilaisuus tulisi ottaa huomioon kaikessa auttamistyössä. Meillä hoidetaan edelleenkin useassa tapauksessa akuutteja väkivaltaongelmia parityöskentelyssä ja -terapiassa, joka ei kuitenkaan asiakkaiden näkemyksen mukaan näytä toimivan erityisen hyvin. Tämä on tiedostettu asia, ja viime aikoina onkin kehitetty väkivaltaspesifejä työmuotoja mm. perheneuvoloissa ja perheasiain neuvottelukeskuksissa, jotka ovat tärkeitä ja paljon käytettyjä auttamistahoja parisuhdeväkivaltatilanteissa. Ottaen huomioon, että turvakoteja on vain suurimmilla paikkakunnilla, tämän kehityksen jatkuminen hyvin on tärkeää.

Sukupuoliero näkyy paitsi väkivaltakokemuksissa, myös asiakkuuksissa. Turvakodin piiriin tulevilla naisilla oli keskimäärin kahdeksan asiakkuutta eri auttamispisteissä. Selviytymistä tukevan työn myötä asiakkuudet vähenivät oleellisesti. Väkivallan vaikutukset näkyvät kuitenkin siinä, että psykiatrinen avohoito oli eniten käytetty palvelu turvakodin selviytymistä tukevan työn ohella. Miesten osalta palvelujen käyttö ja asiakkuudet keskittyivät turvakodin miestyön ohella sosiaalihuoltoon ja lastensuojeluun.

Tutkimuksen kasvusta huolimatta parisuhdeväkivaltaan liittyä edelleen kysymyksiä, joista meillä on vähän tietoa. Yksi tällainen on eron jälkeinen tilanne, jossa päätetään lasten huollosta, tapaamisoikeudesta ja asumisesta sekä vanhemmuuden toteuttamisesta näissä olosuhteissa. Valitettavan usein lapset menettävät erossa isän kokonaan ja lopullisesti. Olen nähnyt tapauksia, joissa isän ja lasten keskinäinen suhde voi toimia, vaikkei isä ja äiti voikaan jatkaa yhdessäoloa väkivallasta johtuen. Näenkin arvokkaana isä-lapsi-työn, jota on alettu tehdä

turvakotien Jussi-työn piirissä. Kokemus on osoittanut, että onnistunut vanhemmuus voi olla joillekin miehille tie toisenlaiseen, parempaan elämään.

Kirjallisuus

- Becker, Howard S.* 1964. *Outsiders. Studies in The Sociology of Deviance.* New York: The Free Press of Glencoe.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko* 1998. Suomalaisten turvallisuus 1997. Vuoden 1997 haastattelututkimuksen ennakkotietoja tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta. Tilastokeskus SVT, Oikeus 1998: 7, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, tutkimustiedonantoja 35, Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna* 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus SVT, Oikeus 12, Helsinki.
- Statens offentliga utredningar 2000. Välfärd vid vägskäl. Delbetänkande av Kommittén Välfärdsbokslut. SOU 2000: 3, Socialdepartementet, Stockholm.
- Stanko, Elizabeth A.* 1988. Fear of Crime and the Myth of the Safe Home. Teoksessa K. Yllö & M. Bograd (toim.), *Feminist Perspectives on Wife Abuse.* Newbury Park: Sage, 75–89.
- Suomalaisten turvallisuus 1993. 1996. Haastattelututkimus rikosten ja tapaturmien kohteeksi joutumisesta sekä rikosten pelosta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139. Tilastokeskus SVT, Oikeus 1996:17, Helsinki.
- Säävälä, Hannu* 2001. Mielipidekirjoitus. Helsingin Sanomat 6.11.2001.